

Ohjelmana uutta näytelmää :):

Taija Helminen, Marie Kajava, Pipsa Lonka, Jonni Pantzar, Tuomas Timonen, Elina Snicker, Saara Rautavuoma: *Uuden näytelmän antologia*. Tampere: Teatteri 2.0/Kulttuuri- ja teatteriyhdistys Kaksikko, 2018, 456 s.

Draama kaunokirjallisuuden päälajina on haipunut vähiin kirjallisuuden oppiaineiden opetusohjelmissa. Kirjallisuustieteissä tutkitaan ja opetetaan draamaa yhä vähemmän, vaikka teatteri ja esitystutkimus ovat kasvavassa roolissa nyky-yhteiskunnassa ja monitieteisessä tutkimuksessa. 2000-luvun alussa esityksellisyys, performanssi, näyttämöllisyys, teatteritapahtuma ja kehollisuus olivat termejä, joilla teatterista puhuttiin. Draamateksti esityksen taustalla vaikutti pölyiseltä lähtökohdalta. Kulttuuri- ja teatteriyhdistys Kaksikko ry:n kustantama *Uuden näytelmän antologia* (2018) palauttaa tekstin sanataiteellisen roolin näytelmän taustalle. Teoksen taustalla olevan *uuden näytelmän ohjelman* (UNO) johtaja Saara Rautavuoma kuvaa antologian olevan suunnattu ”teatterin rakastajille, jotka haluavat syventää ymmärrystään katsomiensa esitysten taustalta löytyvistä kirjallisista taideteoksista, sekä kaikkiruokaisille kirjallisuudenharrastajille, jotka haluavat lähestyä näytelmää lukukokemuksen kautta” (A 007). Itseni kaltaiselle teatteria rakastavalle kirjallisuudentutkijalle lähtökohta on elähdyttävä, se antaa luvan keskittyä tekstiin esityksen taustalla.

Uuden näytelmän antologia on vapaan ammattiteatterin, Teatteri 2.0:n keskeisen kehittämishankkeen UNO:n tuotos. Teatteri 2.0 on ohjaaja Saana Lavasteen ja tuottaja Rautavuoman perustama uudenlaista taiteellista dialogia korostava ja teatterin ammattilaisista koostuva ryhmä, johon kuuluvat perustajien lisäksi Kati Sirén, Timo Teräväinen, Jonni Pantzar, Saija Raskulla, Tommi Kainulainen, Alekski Lavaste, E.L. Karhu, Heini Junkkaala, Taija Helminen ja Elina Snicker. Teatteri 2.0 määrittelee omat tavoitteensa olevan, paitsi tarjota eripuolilla Suomea ajankohtaista ja korkeatasoista teatteritaidetta, myös ”tutkia yhteisöteatterin ja nk. taiteellisen teatterin välistä dialogia ja uutta muotokieltä edustavia kotimaisia tekstejä sekä laajentaa taiteellisia ja tuotannollisia yhteistyömahdollisuuksia eri toimijoiden välillä”. (Ks. <https://www.teatterikaksipistenolla.fi/4>). Sen tarkoituksena on edistää suomalaista näytelmäkirjallisuutta sekä ”parantaa ammattinäytelmäkirjailijoiden työn arvostusta ja työskentelyolosuhteita sekä taata suomalaisen näytelmäkirjallisuuden laatua ja tulevaisuutta” (<https://www.teatterikaksipistenolla.fi/uno>). Kädessäni oleva antologia on osa UNO:n toimintaa, harvinaistakin harvinaisempi teos, eli julkaistu kokoelma uutta suomalaista näytelmäkirjallisuutta.

Uuden näytelmän moninaisuus

Uuden näytelmän antologia on kaunis, esteettinen kirja jo sinänsä. Sen typografiset ratkaisut, ladonta, varjot ja visuaaliset elementit sekoittavat lukemisenä tapahtuvaan vastaanottoon teatterin tavoin muita aisteja. Yksi huomattava elementti on parittomien sivujen oikeassa yläkulmassa oleva merkki): – moderni hymiö vanhasta teatterisymbolista, jossa Thalian koominen ja Melpomenen traaginen naamio ovat kytkeytyneinä yhteen. Kuvio liikkuu kirjaa ”plärättäessä” saaden koomisen ja traagisen vaihtelemaan, tehden antologiasta myös *flick bookin*. Teos koostuu Rautavuoman esipuheesta ”Näytelmän ystävälle” ja johdannosta ”Näytelmän lukemisen taito”, dramaturgi ja näytelmäkirjailija Elina Snickerin artikkelista ”Välineitä uuden näytelmän lukemiseen” sekä näitä seuraavista viidestä näytelmästä. Näytelmät ovat kiintoisa kokoelma erilaisia tekstejä, ja ne edustavat hyvin uuden suomalaisen näytelmän moninaisuutta. Snicker esittää artikkelissaan kutakin näytelmää alustavia teosanalyysyjä. Analyysit ovat itseni kaltaiselle draamatekstien analysointia opettavalle kirjallisuuden tutkijalle virkistävää luettavaa. Ne ovat juuri sellaisia näytelmäteosta avaavia ja oivaltavia pieniä tutkielmia, joilla nykylukijaa harvoin hemmotellaan.

Näytelmistä Taija Helmisen *Merkkipäivässä* päähenkilön katsomien vanhojen valokuvien kautta avautuu laaja tarina suomalaisen yhteiskunnan rakenteellisista muutoksista. Marie Kajavan *Nälänhätä* on puolestaan haastattelunäytelmä, jossa haastattelija ja haastateltava keskustelevat eteläafrikkalaisen Kevin Carterin Pulitzer-palkitun lehtikuvan (1993) herättämistä ajatuksista. Kuvassa nälkiintynyt etelä-sudanilainen lapsi raahautuu kuivuudesta halkeilevalla maalla korppikotkan katsellessa vieressä. Näytelmästä rakentuu kuvaamisen etiikan, kuvan katsomisen ja erilaisten näkökulmien dialogi, representaatio representaatiosta itsestään. Pipsa Longan näytelmässä *Helmi – Äiti muiden joukossa* Helmi katselee ikkunasta eri-ikäistä itseään. Snickerin mukaan *Helmi* tutkii katseiden suuntaa, ajan kuljetusta ja toistuvien motiivien havainnointia toisiinsa linkittyneinä (B032–B033). Snicker pohtii kunkin viiden näytelmän kohdalla sen rakentumisperiaatetta, poimii kirjailijan käyttämiä dramaattisia välineitä, kuten leikkauksia, kompositioita, tai *Helmin* kohdalla, katseen suunnan. Näiden lisäksi hän tarkastelee lyhyesti teoksen dramaattisten välineiden mahdollistamia temaattisia kysymyksiä, mikä tekee antologiasta myös opetusmateriaalina toimivan pedagogisen kokonaisuuden.

Jonni Pantzarin eräänlainen moniääninen monologi *Maa jossa sankarit saavat elää* on erikoinen, sisä- ja ulkopuolen, tekstin ja esityksen, monologin ja dialogin sekä fiktiivisen ja reaalisen todellisuuden dualismeja kokeileva teos sankareista ja esikuvista. Tuomas Timosen *Elämänmäki* on taas luettuna draamana sangen erilainen kokemus kuin katsottuna. Sen sijoittaminen antologian viimeiseksi korostaa draamakirjallisuuden lukijan erityistä vastaanottoa, jonka antologia on määritellyt keskiöön. *Elämänmäki* on luonnonparantaja Edward Lybeckin elämäkerrallinen tarina, ja sellaisenaan luettava draamateksti. Siihen liittyy

kuitenkin varjoteksti, toinen draama nimeltä *Anonyymit dialogit*, jonka henkilöt eivät kommentoi ”sijaintiaan” toisen näytelmän fiktiivisessä todellisuudessa. Katsojalle näytelmä on emo- ja varjotekstin dialogi, siinä missä se draamatekstin lukijalle on kaksi peräkkäin asetettua kokonaisuutta, jotka kirjailijan näytämöohjeiden mukaan voi myös esittää erikseen, itsenäisinä teoksina. Snicker tulkitsee hienosti tätä näytelmän rakennetta, jossa elämäkerrallista emotekstiä kuljettaa ironinen parenteesikertoja ja jota kokonaisuutena rikkoo dialogien nyt-hetkessä mieleensä pulpahtelevia asioita puhuvat henkilöt. Hän huomauttaa rakenteen herättelevän kysymystä ”todelliseen henkilöön pohjaavan tarinan kertomisen mahdottomuudesta” ja kysyykin, mikä on kokonainen henkilö, kokonainen merkityksellinen elämäntarina (B037). Analyysillään Snicker provosoi draaman lukijaa pohtimaan visuaaliseksi muuttuvan rakenteen ja temaattisen kokonaisuuden suhdetta.

”Suomesta puuttuu näytelmän lukemisen traditio”

”Näytelmän lukemisen taidossa” Rautavuoma kirjoittaa, että ”Suomesta puuttuu näytelmän lukemisen traditio” (A010), ja ainakin nykydraaman kohdalla hän näyttää olevan siinä oikeassa. Suomalaista nykykirjallisuutta opetetaan usein ilman näytelmäkirjallisuutta. Rautavuoma asettaa meille kirjallisuuden-tutkijoina ja -opettajina haasteen. Hänen mukaansa tämän tradition puuttumisen takia ”jää muotoutumatta nykynäytelmän eli uuden näytelmän kaanon, jota voitaisiin tutkia ja johon kuuluvia teoksia luettaisiin kouluissa osana kulttuuriperintöämme, olennaisena osana jokaisen yleissivistystä” (A010). Oman ongelmansa haasteeseen tuo se, ettei näytelmiä julkaista systemaattisesti eikä niille muodostu kustantajia houkuttelevia markkinoita. UNOn heittäämä haaste on akuutti. Eräs hieno vastaus tähän haasteeseen on juuri *Uuden näytelmän antologia*, jossa yhdistyy upea typografinen asettelu ja visuaalinen kauneus, pedagoginen kompositio, avaavat teosanalyysit ja hienosti valitut näytelmät. Se muotoutuu täydellisesti kurssimateriaaliksi uuden näytelmän opettamiseen – ja tyydyttää draamoja himoavan lukijan nälkää.

Kaisa Ilmonen

Lähteet

<https://www.teatterikaksipistenolla.fi/4>

<https://www.teatterikaksipistenolla.fi/uno>